

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Nordisk Råds 41. sesjon
Århus, 9. november 1992

Redegjørelse om det framtidige samarbeid mellom de nordiske land.

President,

Debatten om fremtiden for det nordiske samarbeidet har i de siste årene hatt to kjennetegn: På den ene siden har stadig flere lagt vekt på betydningen av et nært samarbeid mellom de nordiske land, ikke minst i lys av de store forandringene i Europa. På den andre siden er det kommet til uttrykk ønske om å reformere nordiske samarbeid for å sette landene bedre i stand til å møte nye behov. Dette er ikke minst kommet til uttrykk i debattene, og gjennom medlemsforslagene til sesjonene her i Nordisk Råd.

Disse to utfordringene ligger også til grunn for det initiativ statsministrene tok under sitt møte i Mariehavn for ett år siden. Dengang gav vi våre personlige representanter i oppdrag å utrede videreutviklingen av det nordiske samarbeidet. Vi konstaterte at tidligere forsøk på å vurdere deler av samarbeidet ikke hadde gitt den nye giv som vi trenger. Derfor var det naturlig at statsministrene selv tok initiativet til en grundig gjennomgang.

Da vi møttes i Mariehavn så vi alle den store betydningen samarbeidet mellom våre land vil ha i fremtiden, ikke minst i lys av alle mulighetene og utfordringene fra det nærmere samarbeidet i Europa. I nordisk politikk er det bred enighet om at nordiske samarbeid spiller en viktig rolle for å bevare og utvikle felles verdier og samfunnssystemer som vi har utviklet i våre land. For alle våre land gjelder det at Nordisk samarbeid er et av våre viktigste redskaper for å fremme våre nasjonale interesser, både regionalt og i internasjonal sammenheng.

Men vi så også at det nordiske samarbeidet trenger reformer. Store deler av dagens nordiske samarbeidsapparat ble til som svar på nordiske utfordringer i en nordisk ramme. Med årene har i vi økende grad møtt utfordringer som har sitt utspring utenfor vår nordiske krets. Det har ført til at deler av det formelle samarbeidsapparatet har opptatt seg med saker som landene selv har valgt å løse i andre fora. Det er blitt for mye byråkrati, og for lite politikk.

Det er en viktig premiss for vår videre innsats at vi ikke ser samarbeid mellom de nordiske land i bredere europeiske og internasjonale rammer som EFTA, EF, GATT og FN, som et uttrykk for at det nordiske samarbeidet fungerer dårlig. Tvert i mot

bør det oppfattes som en styrke for de nordiske land, og ikke en svakhet ved det nordiske samarbeidet, at viktige nordiske interesser kan tilgodesees i bredere fora utenfor Norden. Det ville være stikk i strid med nordiske interesser dersom vi skulle lukke oss inne i vår egen nordiske krets. Det er et stort gode for våre land at vi kan delta i flere brede samarbeidsrammer.

På samme måte er det grunnlag for å si at våre lands deltakelse i bredere europeisk samarbeid også er en videreføring av det nordiske samarbeidet. EØS-avtalen er ikke bare en viktig avtale for EFTA og EF, det er også den viktigste nordiske samarbeidsavtalen på mange tiår. Med denne avtalen når vi målet om et nordiske hjemmemarked, og vi vil se styrket samarbeid på kryss og tvers i Norden på en lang rekke områder. Dette vil komme nordiske bedrifter, organisasjoner og innbyggere til gode.

Rapporten fra våre personlige representanter er optimistisk og legger forholdene til rette for at et mer meningsfylt nordisk samarbeid. En mellomrapport ble lagt frem i forbindelse med Nordisk Råds sesjon i Helsingfors i mars. Sluttrapporten ble presentert under vårt møte på Bornholm 17-18. august, og ble deretter oversendt Nordisk Råd. Rapporten, vår erklæring fra Bornholm og i flere tilfelle egne redegjørelser fra Statsministrene, har ligget til grunn for debatter om nordisk samarbeid i flere av våre nasjonalforsamlinger. Sammen med min egen redegjørelse her i dag, har vi dermed et godt grunnlag for morgendagens debatt i Nordisk Råd.

Siden møtet på Bornholm har representanter for statsministrene arbeidet videre med forslag til oppfølging av sluttrapporten som ble fremlagt i august. Oppfølgingsrapporten vil bli sluttført etter morgendagens debatt, men jeg vil i denne redegjørelsen omtale noen sentrale forslag i dette arbeidet.

President,

Debattene i landene har vist at det er bred støtte for de aller fleste reformforslag. Det er vårt ønske at debatten ved denne sesjonen skal markere en ny start for det nordiske samarbeidet, slik at vi alle kan stå bedre rustet i møte med 90-årenes utfordringer.

Vår oppgave i dag er å organisere oss slik at vi håndterer oppgavene på det nivå der de best lar seg løse. Utfordringen er i grove trekk todelt: Vi må sørge for et nært samarbeid i Norden om de saker som er av felles nordisk interesse. Her har vi gode tradisjoner å bygge på, og mange oppgaver å løse. Samtidig må vi sørge for nye tilpassete samarbeidsformer mellom de nordiske land for å ivareta våre interesser i europeisk samarbeid.

Vår første utfordring er å innrette samarbeidet slik at det kan gi håndfaste resultater på områder av felles nordisk interesse.

Da er det viktig at vi nå kan samle våre ressurser om nordisk samarbeid på områder der vi trenger og ønsker resultater. For det er mange oppgaver som best kan løses på regionalt nivå her i Norden. Dette gjelder også for de selvstyrende områdene Grønland, Færøyene og Åland som fortsatt vil beholde sin posisjon i nordisk samarbeid der de markerer en unik dimensjon i mellomfolkelig samarbeid og markerer mangfoldet i dagens samarbeid.

En viktig del av det nordiske samarbeidet har vært, og vil fortsatt være bygget på uformelle kontakter mellom landene. Disse uformelle kontaktene utgjør kanskje det viktigste nettverket mellom våre land. Slike kontakter åpner for raske initiativ, og for samarbeid mellom to eller flere land som har felles interesser.

Samarbeid om utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål har i de siste årene fått en sentral rolle i det uformelle samarbeidet mellom regjeringene. Vi vet alle at dette var et område som tidligere vanskelig lot seg innpasse. I dag er situasjonen en annen. Samtlige land har i dag interesse av nær nordisk kontakt. Hyppigere møter mellom utenriksministrene har lagt bedre grunnlag for felles nordisk opptreden. Bistandsministrene har lang erfaring med å samordne nordiske syn i internasjonale fora. Etter den kalde krigen har også forsvarsministertermøtene fått et nytt innhold. Fredsbevarende operasjoner i FN's regi er et tradisjonelt tema for de nordiske forsvarsministrene. Dette tema er nå blitt enda viktigere.

Utenriks- og sikkerhetspolitikk står nå også sentralt på Statsminister-møtene. Erklæringen fra Bornholm-møtet i august om russisk troppeuttrekk fra Baltikum er en ny markering av felles nordisk opptreden i viktige regionale spørsmål. De nordiske land følger utviklingen i Baltikum nøye, og legger avgjørende vekt på respekt for inngåtte avtaler og de vedtak som ble fattet ved KSSE-toppmøtet i Helsingfors i juli.

Koordinering av den nordiske innsatsen vil være viktig i forhold til utviklingen av samarbeidet med våre naboer i øst. Det gjelder i forhold til Baltikum, og i forhold til Russland. Vi har alle interesse av at demokratiet får fotfeste og at samfunnsøkonomien begynner å virke. Ikke minst står vi alle overfor store miljøutfordringer fra øst. Her vil nordisk samordning være av stor betydning i årene som kommer.

Utenrikspolitiske spørsmål står ofte på dagsorden i Nordisk Råd. Vi ønsker å bidra til at debattene i Nordisk Råd om slike spørsmål blir meningsfulle og givende. Den norske Utenriksministerens redegjørelse gir for første gang anledningen til debatt om utenrikspolitiske spørsmål. Det er nå opp til Regjeringene og Nordisk Råd i samarbeid å legge forholdene til rette for at denne meningsutveksling kan gi oss det utbytte vi alle ønsker.

I årene som kommer vil det være særlig interesse for Europa-politiske spørsmål. Det vil fortsatt være slik at utformingen av Europa-politikken skjer i et samspill mellom regjeringene og de nasjonale parlamentene. Men vi legger vekt på at Nordisk Råds debatter om europeiske og regionale samarbeidsspørsmål kan bidra til å skape felles nordiske referanser for landenes Europa-politikk. En viktig forutsetning er at parlamentarikerne tar med seg erfaringene fra Nordisk Råd hjem til sine nasjonale parlamenter og forankrer felles nordiske holdninger her. Det vil styrke den nordiske dimensjon i nasjonal politikk når vi hver for oss trekker opp linjene for vår nasjonale Europa-politikk.

Når det gjelder det formelle samarbeidet har vi vært enige om sterkere konsentrasjon, mer aktivt politisk engasjement fra regjeringene, og en viss nedbygging av sekretariatfunksjonene. Fagministrene skal i sterkere grad engasjeres på sine områder. Vi ønsker at politiske behov i større grad skal styre samarbeidet.

Mens arbeidet i dag er spredt på en lang rekke områder med svak samordning, går vi inn for å innrette arbeidet i Nordisk Ministerråd rundt utvalgte satsingsområder. Statsministrene legger vekt på følgende områder: Kultur, og her legger vi opp til å skille ut allmenkulturen som eget område, Forskning og utdanning, Miljø, Innbyggernes rettigheter, Økonomi - i dette området er det naturlig å medregne bl.a. energi, infrastruktur og regionale spørsmål, Fiske og endelig Juridiske spørsmål.

I den videre planleggingen av det formelle regjerings-samarbeidet vil vi legge disse satsingsområdene til grunn. Dette er en forenkling, og ingen nedbygging. Siktemålet er å medvirke til at ministre og embedsmenn selv tar større del av ansvaret for å sette dagsorden etter løpende behov. Der ministre og embedsmenn ser behov for å møtes, der bør de møtes. Men de bør gjøre det innenfor en struktur og organisasjon som ser samarbeidsområdene i sammenheng. Den nordiske samarbeidskomiteen bør i samarbeid med Generalsekretæren, og i dialog med ministre og embedsmenn finne fram til en hensiktsmessig arbeidsform innen denne rammen.

Prioritering av et samarbeidsområde betyr ikke nødvendigvis økt tilførsel av ressurser fra Ministerrådets budsjett. På mange områder, som f.eks. samferdsel og energi, kan vi gjennom nordisk samarbeid legge grunnlaget for felles prosjekter mellom to eller flere land. Men gjennomføringen av slike prosjekter krever helt andre finansieringsopplegg enn vårt felles budsjett kan make.

Satsingsområdene åpner for bedre politiske styring og prioritering av ressursene. Mens dagens regjeringssamarbeid har vært splittet opp i over tyve sektorer, åpnes det nå for å tenke samlet omkring de syv satsingsområdene. Dette gjelder ved utarbeidelse av budsjettet, planleggingsdokumenter og

annen samlet innsats.

En slik inndeling vil også åpne for mer meningsfull dialog med Nordisk Råd. Blant annet bør Rådet kunne trekkes mer med i budsjettbehandlingen. Det vil bl.a. være naturlig at Nordisk Råd får mulighet til å foreslå omprioritering innenfor budsjettets ramme. Så fremt Rådet innenfor rammen gir presise prioriteringer, bør Ministerrådet følge disse, og eventuelle avvik må begrunnes overfor Rådet.

Siden Bornholm-møtet har det vært en interessant debatt om den varslede nysatsingen på kultursamarbeidet. Det er gledelig at det er så bred støtte for å satse sterkere på nordisk kultur, identitet og språkfelleskap. Norden er en liten kulturkrets som møter utfordringer fra mange kanter, ikke minst fra den internasjonale medietvillingen.

Våre personlige representanter foreslo i august opprettelsen av et nytt nordisk kulturfond. Vi har merket oss flere innvendinger mot tanken om et nytt fond, bl.a. fra kulturutvalget i Rådet og fra Kulturministrene.

I Bornholmerklæringen understreket vi ønsket om å få til en vesentlig nysatsing på kulturområdet, men bandt oss ikke til formen. Vi vil ha en satsing som gjør det mulig å integrere den nordiske kultursatsingen i de nordiske lands kulturpolitikk. Da må ministre og parlamentarikere ha mer direkte styring med satsingen.

På denne bakgrunn går vi inn for omprioriteringer som fristille ressurser til en vesentlig nysatsing på kultur i 1994-budsjettet. Sett i forhold til dagens bevilgning til kultur foreslår vi en 25% økning, fordelt på de to områdene kultur og utdanning. To tredjedeler av økningen bør gå til kultur, og en tredjedel til utdanning. Siktemålet bør være at de to satsingsområdene kultur og forskning og utdanning i 1996 legger beslag på 50% av budsjettmidlene.

Vi foreslår videre at satsingen på miljøområdet minst holdes på et uforandret nivå. Det nordiske miljøsamarbeidet står overfor store oppgaver, både når det gjelder å bekjempe forurensninger i luft og vann og i nærområdene omkring Norden. Sammen har vi mye å hente gjennom samling om felles nordiske holdninger i internasjonalt miljøsamarbeid.

De nødvendige nedskjæringer fordeles på øvrige budsjettposter.

I månedene som kommer bør Kulturministrene og Utdanningsministrene, i samråd med Nordisk Råd, foreta en samlet politisk vurdering av nysatsingen på kultur og utdanning. Dette arbeidet bør resultere i Ministerrådsforslag til sesjonen i Oslo, slik at vi kan få en politisk debatt om nysatsingen på disse viktige områdene.

Vår andre utfordring er å utvikle samarbeidet i europeiske fora. Her vet vi med sikkerhet at vi får mange felles oppgaver

i årene som kommer. Det vil handle om samarbeidet innen rammen av EØS som åpner nye muligheter for å styrke arbeidet for nordiske interesser og verdier i Europa.

Det vil også handle om vårt direkte forhold til EF. Sverige og Finland har søkt om medlemskap, og Norge vil gjøre det innen utgangen av måneden. Det betyr at tre nye nordiske land vil forhandle om medlemskap fra 1993. Denne gangen skjer utvidelsen av EF mot nord, nå er det nordlige Europa som skal sette sitt preg på et mangfoldig europeisk fellesskap. Det vil bli separate, men parallelle forhandlinger. Her har vi store interesser i å holde en nær og løpende kontakt. Det nordiske samarbeidet bør både faglig og politisk kunne bli en viktig ressurs til gjensidig støtte i denne prosessen.

I EØS og EF vil den viktigste fasen av beslutningsprosessen være den der forslag til beslutninger utvikles, formes og påvirkes. Her har de nordiske landene helt nye sjanser til å fremme initiativ, prege beslutningene og arbeide for gjennomslag for felles interesser. Vi har lange tradisjoner med et nært samarbeid på lov og regelverkssiden. Vi har et godt utgangspunkt for å samarbeide om felles nordiske holdninger til forslag om nye EØS- og EF-regler.

Særlig viktig er det at de nordiske landene sammen arbeider for at et samarbeidende Europa fører en sysselsettingsfremmende politikk, noe EØS-avtalen åpner nye muligheter til. Den norske regjering, som har formannskapet i EFTA, tok i forrige uke initiativ til at EFTA- og EF-landene samarbeider nærmere om mulighetene for vekst og økt sysselsetting i årene som kommer. Gjennom EØS- og EF-medlemskap får de nordiske land helt nye muligheter til å forme den politiske dagsorden i Europa. Og vi vet alle at løsningen på så mange av våre utfordringer finner vi ikke i hvert enkelt land alene. Vi må søke samarbeid i Norden og i Europa - nå har vi muligheten - og den muligheten må vi gripe.

I europeisk samarbeid vil samtlige nordiske land bli engasjert med et stort antall regjeringsmedlemmer, parlamentarikere og nasjonale eksperter som skal delta i et stort nettverk av komiteer og arbeidsgrupper. Det vil hverken være mulig eller hensiktsmessig å la de nordiske sekretariater følge arbeidet på alle disse områdene. Vi må utnytte og videreutvikle den unike nordiske tradisjonen med uformelle og tette kontakter på kryss og tvers mellom landene.

President,

En gjennomgangstone i reformforslagene er å sikre bedre politisk styring med samarbeidet.

For å sikre løpende fremdrift vil vi innføre prinsippet om et nordisk formannskap som får ansvaret for å koordinere og drive frem samarbeidet på alle nivåer. Ikke minst vil formannskapslandet ha et stort ansvar for å bidra til at viktige saker som kommer på dagsorden i de ulike komiteer i

EØS- og EF-systemet, kan bli gjenstand for nordisk samråd før de kommer til behandling. Dette er et ansvar de nordiske sekretariater ikke kan ta, og det understreker viktigheten av ordningen med et aktivt formannskap og uformelle kontakter.

Med vår deltakelse i EØS i de kommende årene vil det nordiske samarbeidet favne over et vidt register. Det er på denne bakgrunn vi foreslår at Statsministrene selv tar et overordnet ansvar for samarbeidet på regjeringssiden.

Forslaget er svar på spørsmålet om hvordan vi best kan koordinere samarbeidet om saker på den nordiske og europeiske dagsorden - og om hvordan vi skal styrke Nordens stemme i Europa. I årene som kommer skal vi både koordinere viktige innenrikspolitiske spørsmål og håndtere europeiske saker som er av felles interesse for de nordiske land.

I dag er koordineringen av det formaliserte nordiske samarbeidet i første rekke forankret hos en fagminister som samtidig er nordisk samarbeidsminister. Denne ordningen har ikke gitt oss en tilstrekkelig sterk politisk samordning mellom de nordiske lands regjeringer. Utviklingen av samarbeidet mellom Utenriksministrene har spilt en positiv rolle. Men med de nye store utfordringene de nordiske land møter i Europa, er det naturlig at samarbeidet i sterkere grad enn de siste par tiår forankres direkte hos Statsministrene.

Dette er ikke noe helt nytt i nordisk samarbeids historie. I den nybrottsstid vi hadde i de første etterkrigsår, spilte også Statsministrene en viktig rolle.

Møtene mellom Statsministrene skal skje oftere, og forberedes grundig. I tillegg til å diskutere aktuelle spørsmål knyttet til europeisk samarbeid og andre spørsmål av felles interesse, skal Statsministrene ta stilling til uavklarte saker i det formelle nordiske samarbeidssystemet og trekke opp linjer for det videre samarbeidet. Statsministeren i det land som skal overta formannskapet vil selv redegjøre for Nordisk Råd om arbeidsplanene i det kommende år. I forbindelse med sesjonene vil Statsministrene også ha regelmessige møter med Presidiet i Nordisk Råd og med representanter for de selvstyrende områder for å kunne føre en mer direkte dialog om aktuelle saker.

På parlamentarisk hold har enkelte fryktet at Statsministrenes mer aktive rolle skal gå på bekostning av parlamentarisk rolle i Nordisk Råd. Det er vanskelig å forstå en slik problemstilling, President. Flere av statsministrene har selv som parlamentarikere vært med på å etterlyse sterkere engasjement fra regjeringene, slik at det kan bli mer reelt samspill mellom parlamentarikere og regjeringer for å oppnå resultater. Det er nettopp dette vi ønsker å imøtekomme med våre forslag. Vi foreslår en styrking av kontakten og dialogen mellom regjeringene og parlamentarikere i Nordisk Råd.

Det har vært debatt om Samarbeidsministrenes videre stilling. Vi legger til grunn at det vil være behov for en minister med

særlig ansvar for nordiske saker, både for å avlaste statsministrene og for å kunne ivareta kontakten med Nordisk Råd i saker som naturlig dekker flere fagområder. Samarbeidsministrene vil fortsatt ha en sentral rolle som budsjettministre. De vil også holde løpende kontakt med Den nordiske samarbeidskomiteen som skal ha ansvaret for den daglige koordineringen av det løpende samarbeidet. Komiteen vil bestå av en statssekretær eller høyere embedsmann fra hvert land. Komiteen vil få sitt politiske mandat fra Samarbeidsministrene og kan også få oppdrag fra Statsministrene.

Statsministrenes arbeid med en nyvurdering av det nordiske samarbeidet har naturlig nok lagt størst vekt på å styrke samarbeidet mellom regjeringene. Nå er det viktig at også Nordisk Råd gjennomfører sin egen debatt om innretningen av det parlamentariske samarbeidet, i nært samarbeid med de nasjonale parlamentarikerne.

For å styrke koordineringen av det samlede nordiske samarbeidet er det i rapporten fremmet forslag om en samlokalisering av Nordisk Råds presidiesekretariat og Nordisk Ministerråds sekretariat. Det er nå opp til Nordisk Råd selv å ta stilling til dette og andre forslag som gjelder Rådets arbeidsform. Dersom vi kan finne et felles grunnlag for en slik samlokalisering bør arbeidet med dette begynne snarest.

Det har vært reist spørsmål om forslaget fra våre personlige representanter om at regjeringsmedlemmene ikke bør inngå som medlemmer i Rådet. Meningen med dette forslaget har åpenbart vært å fjerne den uklarhet som ligger i at ministrene inngår i Rådet, men at de som statsråder i våre nasjonalforsamlinger ikke har stemmerett, og at det følgelig kan reises spørsmål om de bør kalles medlemmer av Rådet.

Men dette er et formalitetsspørsmål. Vi er enige i det unike i at Nordisk Råds sesjoner er et møtested for regjeringsmedlemmer og parlamentarikere. Dette bør vi selvsagt videreføre. I takt med mer meningsfulle debatter ligger forholdet til rette for at kontakten faktisk kan bli styrket. Så får vi sammen komme fram til hvilken form som er mest hensiktsmessig.

President,

De forslag som er fremmet for en bedre innretning av det nordiske samarbeidet krever strengt tatt ingen endring i Helsingforsavtalen. Likevel er det naturlig at avtalen oppdateres for å gjenspeile og forankre de forandringer i samarbeidets virkemåte og omfang som finner sted. Etter å ha hørt de nasjonale debattene og debatten her i morgen, tar vi sikte på å fremme et forslag om endringer i Helsingforsavtalen. Det vil også være naturlig med enkelte endringer i Arbeidsordningen for Nordisk Ministerråd.

Forslag til artikkelendringer er gjengitt i kapittel 12 av den rapporten vi mottok på Bornholm. I innledningen til avtalen vil vi understreke ønsket om å videreutvikle samarbeidet i lys av de nordiske landenes utvidede deltakelse i europeisk samarbeid.

Det tas videre bl.a. sikte på å markere at regjeringene har et særskilt ansvar for å ivareta felles interesser og vurderinger under deltakelse i EØS-samarbeidet. Formannskapslandets ansvar for å samordne regjeringssamarbeidet fremheves. Statsministrenes ansvar for den overordnede samordningen av nordiske samarbeidsspørsmål må også avspeiles i avtalen. Forslaget vil bli fremmet til sesjonen i Oslo i mars 1993.

På bakgrunn av høstens debatter i landene og ved sesjonen her i Århus, bør forholdene ligge til rette for at de politiske forslagene raskt følges opp. Rapporten fra oppfølgingsgruppen vil bli oversendt Den nordiske samarbeidskomiteen for gjennomføring. Statsministrene vil motta en statusrapport for dette arbeidet til sitt møte i forbindelse med sesjonen i Oslo i mars neste år.

President,

Som før vil nordisk samarbeid handle om å ta vare på nordiske interesser. Nå får vi en helt ny mulighet til å gjøre dette også i europeisk sammenheng. Samtidig er det viktige oppgaver som bare kan løses av de nordiske land i samarbeid innen Norden.

Vi trenger formelle samarbeidsformer - i Nordisk Råd og i Nordisk Ministerråd - som er svar på de utfordringene vi nå møter. Men vel så viktig er det at vi pleier de uformelle kontaktene på kryss og tvers i Norden - mellom enkeltmennesker, bedrifter, fagbevegelse, organisasjoner, parlamentarikere og regjeringer. Norden og det nordiske samarbeid ble ikke opprettet gjennom vedtak eller traktater alene. Det unike ved det nordiske fellesskapet er en kulturell og historisk nærhet bygget på felles verdier og en ekte samhørighet. Sammen skal vi ta vare på og styrke disse verdiene i årene som kommer.